

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кафедра права Європейського Союзу

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень

Ступінь вищої освіти – бакалавр

Галузь знань – 81 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Статус дисципліни – обов’язкова

Рік набору – 2020

Харків 2022

Робоча програма навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 81 «Право» спеціальності 081 «Право». Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2022. 25 с.

Розробники

Анакіна Тетяна Миколаївна - доцентка кафедри права Європейського Союзу,
кандидатка юридичних наук, доцентка

Комарова Тетяна В'ячеславівна – доцентка кафедри права Європейського
Союзу, докторка юридичних наук, професорка

Трагнюк Олеся Янівна - доцентка кафедри права Європейського Союзу,
кандидатка юридичних наук, доцентка

Яковюк Іван Васильович – професор кафедри права Європейського Союзу,
доктор юридичних наук, професор

Затверджено на засіданні кафедри права Європейського Союзу
(протокол № 1 від 2 вересня 2020 р.)

Оновлену редакцію (зі змінами та доповненнями) затверджено на
засіданні кафедри Європейського Союзу
(протокол № 13 від 8 червня 2021 р.)
(протокол № 1 від 1 вересня 2022 р.)

Завідувач кафедри _____ Яковюк Іван Васильович

Зміст

1. Опис навчальної дисципліни.....	4
2. Очікувані результати навчання.....	5
3. Програма навчальної дисципліни.....	7
4. Обсяг і структура навчальної дисципліни.....	14
5. Форми педагогічного контролю та засоби оцінювання результатів навчання	16
6. Критерії оцінювання результатів навчання.....	17
7. Педагогічний контроль для здобувачів вищої освітньої/заочної форми навчання.....	17
8. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни.....	18

1. Опис навчальної дисципліни

Робоча програма навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу» розроблена відповідно до освітньо-професійної програми «Право» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень освіти	Дидактична структура навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 4	Галузь знань – 08 «Право»	Обов'язкова	Обов'язкова
Модулів – 4	Спеціальність – 081 «Право»	Рік підготовки: 2022-2023 6 семестр	Рік підготовки: 2022-2023 6 семестр
Загальна кількість годин - 120	Рівень освіти – перший (бакалаврський)	Лекції	Лекції
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2-4, самостійної роботи студента - 6-8.		30 год.	6 год.
		Практичні заняття	Практичні заняття
		30 год.	4 год.
		Самостійна робота	Самостійна робота
		60 год.	110 год.
	Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань (іспит)	Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань (іспит)	

Мета навчальної дисципліни – формування цілісної системи професійних знань, умінь, навичок та інших компетентностей здобувачів вищої освіти в специфічному сегменті юридичної практики взаємодії інтеграційного правопорядку із національними правовими системами держав-членів ЄС та третіх держав, застосування права Європейського Союзу, національного законодавства України та застосування цінностей ЄС.

Завдання:

- формування поглибленої системи теоретичних знань (концепцій, доктрин) щодо права ЄС як специфічної та унікальної інтеграційної наднаціональної правової системи;
- розуміння архітектури інституційної системи ЄС та її інституційної динаміки щодо забезпечення різних кіл інтересів європейського суспільства при прийнятті актів ЄС;
- засвоєння основних тенденцій правового регулювання відносин (інтеграційного, наднаціонального правопорядку) ЄС, механізму захисту

цінностей Європейського Союзу, свобод внутрішнього ринку ЄС, захисту прав людини та інституту громадянства Європейського Союзу;

- засвоєння науково-теоретичних підходів, практичних методів, прийомів професійної діяльності у застосуванні права ЄС в національних правопорядках, в тому числі у правопорядку України;
- оволодіння інноваційними практиками, юридичною технікою тлумачення нормативно-правових актів та судової практики ЄС, а також актів, що становлять договірно-правову базу відносин України з Європейським Союзом.

Пререквізити: «Теорія права», «Міжнародне право», «Міжнародне публічне право».

Кореквізити: «Цивільне право», «Кримінальне право».

Постреквізити: «Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та юридична практика».

Мова навчання – українська.

2. Очікувані результати навчання

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати такі результати навчання:

РН НД 1. Демонструвати знання й розуміння сучасних правових доктрин, категорій і принципів права ЄС.

РН НД 2. Аналізувати вплив історичних подій на правову систему ЄС.

РН НД 3. Визначати сутність та структуру правової системи ЄС, її зв'язки із міжнародним правом та національними правовими системами держав-членів ЄС.

РН НД 4. Характеризувати критерії, що висуваються для держав, які бажають стати членами ЄС, та давати висновки щодо готовності конкретної держави до приєднання.

РН НД 5. Демонструвати розуміння статусу особи та громадянина в правовому порядку ЄС.

РН НД 6. Визначати правовий статус та функції всіх інститутів, органів, агентств ЄС та розмежовувати їх повноваження.

РН НД 7. Аналізувати засоби захисту права ЄС, в тому числі засоби судового захисту.

РН НД 8. Надавати правову оцінку стану імплементації права ЄС у правову систему України.

РН НД 9. Надавати консультації щодо можливості застосування норм права ЄС у правозастосовчій практиці України.

РН НД 10. Визначати засоби розв'язання спорів на підставі права ЄС.

РН НД 11. Аналізувати двосторонній вплив права ЄС та міжнародного права

Навчальна дисципліна забезпечує формування студентами загальних і спеціальних компетентностей та набуття результатів навчання, визначених освітньо-професійною програмою, а саме:

Загальних компетентностей:

- ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
- ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК9. Здатність працювати в команді.
- ЗК12. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.
- ЗК14. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
- ЗК1.3. Навички збору і аналізу інформації з національних і міжнародних джерел.
- ЗК1.4 Здатність продуктивно працювати і активно взаємодіяти у віртуальній команді (віртуальна колаборація).
- ЗК1.5. Здатність працювати в міжкультурних середовищах (крос-культурна компетентність).

Спеціальних компетентностей:

- СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.
- СК3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.
- СК4. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини.
- СК5. Здатність застосовувати норми та інститути міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права.
- СК6. Здатність здійснювати порівняльний аналіз окремих правових інститутів права Європейського Союзу та Ради Європи і правової системи України.
- СК9. Здатність використовувати бази даних органів юстиції та інформаційні технології необхідні під час здійснення юридичної діяльності.
- СК10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.
- СК12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.
- СК14. Здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації.
- СК1.1. Знання системи права та законодавства, а також механізмів правового регулювання в різних галузях права.
- СК1.2. Здатність визначати специфіку приватного і публічного права відповідно до їх предмета і методів правового регулювання.

СК1.3. Знання і розуміння порядку розгляду юридичних спорів, що виникають між суб'єктами правових відносин.

Результатів навчання:

РН1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.

РН 2. Знати та розуміти міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини.

РН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

РН 4. Знати та розуміти основи права Європейського Союзу.

РН 7. Складати та узгоджувати план власного прикладного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами.

РН 8. Застосовувати інститути міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права.

РН 9. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.

РН 10. Вільно спілкуватись державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, із застосуванням правничої термінології.

РН 13. Знати та розуміти особливості реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.

РН 14. Використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для правничої діяльності.

РН 20. Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

РН 22. Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.

ПРН1.1. Виявляти проблеми у правовому регулюванні і пропонувати способи їх вирішення відповідно до принципів захисту прав людини і її основоположних свобод.

ПРН1.2. Визначати особливості приватного і публічного права із врахуванням специфіки їх предмета, ознак і методів правового регулювання.

ПРН1.4. Демонструвати вміння застосовувати набуті правові знання за умов самостійного прийняття юридичних рішень відповідно щодо своїх професійних статусів.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Генезис та природа Європейського Союзу

Тема 1. Історія становлення та розвитку європейської інтеграції

Передумови інтеграційних процесів в Західній Європі та еволюція ідеї європейської єдності.

Інтенсифікація об'єднавчих процесів у Європі після Другої світової війни.

Внесок Р. Куденхове-Калергі, Ж. Моне, П.-А. Спаака, Р. Шумана у розвиток інтеграційних процесів у І пол. ХХ ст.

План Шумана 1950 г. Поняття «комунітарний метод», його відмінність від методу міжурядового співробітництва.

Заснування Європейських співтовариств (Європейського співтовариства вугілля та сталі, Європейського економічного співтовариства, Європейського співтовариства з атомної енергії) як провідний напрямок реалізації європейської інтеграції після Другої світової війни.

Розвиток Європейських співтовариств у 1960-1980-х рр. Значення Єдиного європейського акта 1986 р.

Ідея створення Європейського Союзу та її втілення у Маастрихтському договорі 1992 р. Реформування Союзу за Амстердамським (1997 р.), Ніццьким (1999 р.).

Проект Договору про запровадження Конституції для Європи (2004 р.), причини його провалу.

Модернізація ЄС у зв'язку з набуттям чинності Лісабонського договору (2007 р.). Конституціоналізація ЄС.

Тема 2. Політико-правова природа Європейського Союзу

Мета та завдання ЄС за установчими договорами, їх юридичне значення. Механізм домислюваних повноважень (аналіз рішення Суду ЄС у справі ERTA (Case 22/70, *Commission v. Council*))

Принципи, на яких ґрунтується ЄС.

Цінності ЄС, їх практичне значення. Практика захисту цінностей ЄС в державах-членах ЄС (кейси Австрії, Угорщини, Польщі).

Процедура призупинення певних прав держави-члена ЄС за порушення цінностей ЄС. Правосуб'єктність Європейського Союзу. ЄС як суб'єкт міжнародного права (його права та обов'язки). Види міжнародних договорів, які ЄС правомочний укладати. ЄС як суб'єкт національного права держав-членів (юридична особа). Договори про асоціацію, практика їх укладання.

Місце ЄС серед інших міжнародних організацій, його особливості. Співробітництво з міжнародними організаціями (ООН, СОТ, НАТО, РЄ, ОБСЄ, ЄАВТ тощо).

Компетенція ЄС, її характер, зміст та види. Реалізація компетенції ЄС. Розмежування предметів відання і повноважень між ЄС та державами-членами. Принципи субсидіарності та пропорційності (Протокол № 2 до Договору про функціонування ЄС). Засоби розширення компетенції ЄС. Механізм поосиленої співпраці.

Бюджет ЄС: структура, аналіз надходжень та видатків. Бюджет поточного року.

Політична природа Європейського Союзу. Проблема «дефіциту демократії» та засоби її подолання.

Правова природа ЄС: основні концепції.

Тема 3. Правове регулювання членства в Європейському Союзі

Хвилі розширення ЄС.

Правові засади набуття членства в Європейському Союзі (нормативно-правові акти, що визначають критерії членства в ЄС).

Критерії членства в ЄС. «Латентні» критерії членства. Юридичний статус і зміст формальних вимог, які закріплені в Договорі про ЄС та Копенгагенських критеріях членства 1993 р.

Процедура набуття членства ЄС, її стадії.

Правовий статус держав-членів ЄС. Вплив європейської інтеграції на обсяг суверенних прав держав-членів ЄС і їх здійснення.

Право держави-члена на вихід з ЄС. Brexit.

Тема 4. Права людини в Європейському Союзі. Громадянство Європейського Союзу

Становлення інституту правового статусу особи в праві ЄС.

Нормативно-правові акти, що регулюють основи правового статусу людини та громадянина в ЄС. Роль прецедентного права Суду справедливості ЄС. Хартія про основоположні права Європейського Союзу 2000 р., її юридична сила, структура та зміст. Особливості класифікації прав у Хартії.

Принципи правового статусу людини та громадянина в ЄС: принцип рівності, принцип поваги прав людини та основних свобод, принцип гарантованості і пріоритету прав людини і основних свобод.

Основні цінності, на захист яких спрямована діяльність ЄС: людська гідність, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Перспективи їх подальшого розвитку.

Гарантії прав та свобод людини та громадянина в ЄС: інституціональні, процесуальні та матеріальні.

Особливості приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р.

Інститут громадянства ЄС: історія становлення, природа, порядок набуття та втрати.

Основні права громадян ЄС: свобода пересування та проживання в межах території Європейського Союзу, політичні права, право на звернення до органів ЄС, право на дипломатичний та консульський захист, право доступу до документів інститутів ЄС, право громадянської ініціативи щодо законопроектів.

Допустимі обмеження здійснення прав і свобод, їх межі.

Модуль 2. Інституційна система Європейського Союзу

Тема 5. Загальна характеристика інституційної системи

Європейського Союзу

Генезис інституційної системи ЄС. Склад інституційної системи ЄС: інститути, органи, агенції. Джерела правового статусу інституційної системи ЄС. Визначення різниці між статусом інститутів, органів, агенцій ЄС. Інтереси, які представляють інститути, органи, агенції ЄС.

Основоположні принципи інституційної системи ЄС: принцип інституційної рівноваги, принцип пріоритету норм права ЄС, принцип пропорційності та субсидіарності.

Тема 6. Інститути Європейського Союзу

Європейський Парламент: склад і порядок формування, правовий статус депутатів, організаційна структура, повноваження, порядок роботи.

Європейська Рада: склад, повноваження, порядок роботи і прийняття рішень. Голова Європейської Ради (Президент ЄС).

Рада: склад і порядок формування, організаційна структура, повноваження, порядок роботи. Верховний представник ЄС з питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

Європейська Комісія: склад і порядок формування, організаційна структура, повноваження, порядок роботи.

Судова система ЄС: склад, порядок формування, юрисдикція. Правова природа рішень Суду справедливості ЄС.

Європейський Центральний банк: склад і порядок формування, організаційна структура, повноваження, порядок роботи, юридична сила рішень.

Рахункова палата: склад і порядок формування, організаційна структура, повноваження, порядок роботи, юридична сила рішень.

Тема 7. Органи та агентства Європейського Союзу

Органи ЄС: статус, функції та завдання. Джерела правового статусу органів ЄС.

Економічний та соціальний комітет: склад, порядок формування, повноваження, юридична сила рішень. Участь у законодавчому процесі в ЄС.

Комітет регіонів: склад, порядок формування, повноваження, юридична сила рішень. Участь у законодавчому процесі в ЄС.

Омбудсман: порядок призначення, функції. Порядок звернення до Омбудсману, юридична сила рішень.

Агенції ЄС: статус, функції та завдання. Джерела правового статусу агенцій ЄС.

Європейський інвестиційний банк: функції, формування капіталу та порядок надання інвестицій. Співробітництво із Україною.

Європейське поліцейське відомство (Європол): мета діяльності та предмети відання, повноваження, керівні органи. Співробітництво із Україною.

Євроюст: мета діяльності та предмети відання, повноваження, керівні органи.

Європейська оборонна агенція: мета діяльності та предмети відання, повноваження, керівні органи.

Тема 8. Законодавчий процес в Європейському Союзі

Поняття законодавчого процесу в ЄС: особливості та основні риси. Основні процедури прийняття рішень в ЄС та суб'єкти законодавчого процесу. Представництво різних кіл інтересів у законодавчій процедурі ЄС.

Звичайна законодавча процедура: сфери застосування, стадії.

Спеціальна законодавча процедура: сфери застосування, стадії.

Акти делегованого законодавства: поняття та природа. Суб'єкти прийняття.

Бюджетна процедура. Процедура укладання міжнародних угод.

Опублікування актів інститутів ЄС та набрання ними чинності.

Модуль 3. Право Європейського Союзу

Тема 9. Загальна характеристика права Європейського Союзу.

Принципи права Європейського Союзу

Право ЄС: поняття, структура, дія у часі та просторі. Співвідношення понять "право ЄС" і "європейське право".

Співвідношення права ЄС з національним правом держав-членів. Принцип верховенства права ЄС щодо національного права держав-членів: історія становлення принципу, поняття, особливості застосування в окремих державах-членах.

Принцип прямої дії права ЄС у національних правопорядках держав-членів: історія становлення принципу, поняття, умови визнання, відмінність від прямого застосування.

Співвідношення права ЄС з міжнародним публічним правом. Загальновизнані принципи та норми міжнародного права. Конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 р.

Принципи права ЄС: поняття, класифікація, джерела.

Тема 10. Джерела права Європейського Союзу

Джерела права ЄС: види та ієрархія. Зміст поняття *acquis ЄС* ("здобуток ЄС") та особливості застосування цього поняття в законодавстві України.

Загальна характеристика установчих договорів ЄС як джерел первинного права ЄС: структура, порядок внесення змін, географічна і темпоральна сфери дії.

Загальна характеристика джерел вторинного права ЄС. Регламент і директива як джерела права ЄС. Індивідуальні та рекомендаційні акти ЄС: види, юридична сила, правове значення. Правові акти *sui generis* як джерела права ЄС.

Міжнародні договори як джерела права ЄС.

Питання про існування правила прецеденту щодо рішень Суду справедливості ЄС.

Загальні принципи права: поняття, місце в ієрархії джерел права ЄС.

Тема 11. Судовий захист права Європейського Союзу

Особливості судового захисту права в рамках ЄС: існування двох рівнів захисту – національного та наднаціонального.

Захист права ЄС в Суді справедливості ЄС: прямі та непрямі провадження.

Провадження проти держав-членів, що порушують свої зобов'язання за правом ЄС: підстави ініціювання, суб'єкти, порядок розгляду, характер рішень Суду справедливості.

Провадження проти інститутів, що ухвалюють незаконні правові акти ЄС: підстави ініціювання, суб'єкти, порядок розгляду, характер судових рішень.

Провадження проти незаконної бездіяльності інститутів ЄС: підстави ініціювання, суб'єкти, порядок розгляду, характер рішень Суду справедливості ЄС.

Преюдиціальні провадження: визначення, природа, суб'єкти, порядок розгляду, характер рішень Суду справедливості. Забезпечення Судом справедливості єдності в застосуванні та тлумаченні права ЄС.

Захист права ЄС у національних судах держав-членів: відповідальність держав-членів перед фізичними та юридичними особами за порушення права ЄС. Умови відповідальності держави-члена. Принципи еквівалентності та ефективності при відшкодуванні завданої фізичним та юридичним особам шкоди.

Модуль 4. Правове регулювання відносин між Україною та Європейським Союзом

Тема 12. Історія розвитку відносини між Україною та Європейським Союзом та їх нормативно-правове регулювання

Взаємовідносини України із ЄС до 2004 р., вектор їх направленості.

Передумови укладення Угоди про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною 1994 р., набрання чинності Угодою. Цілі Угоди, організаційні заходи, передбачені Угодою.

Указ Президента України «Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» 1998 р.: загальна характеристика.

Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» 2004 р.: загальна характеристика.

Процес укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, чинники, що вплинули на тимчасове застосування Угоди у 2014 р. Набрання чинності Угодою в повному обсязі у 2017 р. Цілі, правова природа, структура Угоди про асоціацію 2014 р. Організаційна структура, що покликана забезпечувати

реалізацію Угоди про асоціацію: Рада асоціації, Комітет асоціації, Парламентський комітет асоціації та Платформа громадянського суспільства.

Механізми вирішення спорів на підставі Угоди про асоціацію. Практика вирішення торгівельних спорів між Україною та ЄС на підставі Угоди про асоціацію.

Щорічні саміти «Україна-ЄС», їх юридичні наслідки.

Тема 13. Сфери співробітництва між Україною та Європейським Союзом

Характеристика зони вільної торгівлі, заснованої на підставі Угоди про асоціацію 2014 р. Її особливості: поглибленість, всеохоплюючість, преференційність.

Питання про пряму дію норм Угоди про асоціацію. Можливість захисту прав приватних осіб на підставі Угоди про асоціацію, аналіз практики такого захисту. Практика застосування Угоди про асоціацію в українській правовій системі.

Участь України у програмі ЄС «Європейська політика сусідства»: мета, цілі. Двосторонній план дій Україна-ЄС.

Участь України в ініціативі ЄС «Східне партнерство»: природа, цілі, формати діалогів.

Співробітництво України та ЄС в рамках Європейської політики безпеки та оборони. Угоди «Про визначення загальної схеми участі України в операціях ЄС з врегулювання криз» та «Про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом» 2005 р.: загальна характеристика.

Співробітництво України та ЄС в енергетичній сфері: приєднання України до Договору про заснування Європейського енергетичного співтовариства.

Співробітництво України та ЄС у сфері юстиції і внутрішніх справ. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво 2017 р. Угоди про спрощення оформлення віз та про реадмісію осіб 2007 р. Лібералізації візового режиму між Україною та ЄС.

Співробітництво України та ЄС у галузі транспорту. Спільний авіаційний простір між Україною та ЄС.

Співробітництво України та ЄС в сфері екології: зв'язки із Європейським екологічним агентством. Створення Регіонального екологічного центру України.

Тема 14. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу

Поняття адаптації законодавства, її види. Програма адаптації законодавства України до законодавства ЄС. План заходів з виконання Угоди про асоціацію 2017 р. Етапи адаптації українського законодавства, їх задачі та пріоритетні сфери.

Механізми адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Спеціальні інституційні заходи адаптації. Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції України. Офіс прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Центральні органи державної влади, відповідальні за адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Особливості застосування адаптованих норм права ЄС у національному правопорядку України.

4. Обсяг і структура навчальної дисципліни

Тема навчальної дисципліни	Обсяг у годинах							
	Денна форма				Заочна форма			
	Усього	У тому числі			Усього	У тому числі		
		Л	ПЗ	СРС		Л	ПЗ	СРС
Модуль 1. Генезис та природа Європейського Союзу								
Тема 1. Історія становлення та розвитку європейської інтеграції	6	2	2	2	10			8
Тема 2. Політико-правова природа Європейського Союзу	8	2	2	4	14	2		6
Тема 3. Правове регулювання членства в Європейському Союзі	8	2	2	4	8			8
Тема 4. Права людини в Європейському Союзі. Громадянство Європейського Союзу	8	2	2	4	10			6
<i>Разом</i>	<i>30</i>	<i>8</i>	<i>8</i>	<i>14</i>	<i>42</i>	<i>2</i>		<i>28</i>
Модуль 2. Інституційна система Європейського Союзу								
Тема 5. Загальна характеристика інституційної системи Європейського Союзу	8	2	2	4	12	2	2	6
Тема 6. Інститути Європейського Союзу	12	4	4	4	12			8
Тема 7. Органи та агентства Європейського Союзу	8	2	2	4	8			8
Тема 8. Законодавчий процес в Європейському Союзі	8	2	2	4	8			6
<i>Разом</i>	<i>36</i>	<i>10</i>	<i>10</i>	<i>16</i>	<i>40</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>28</i>
Модуль 3. Право Європейського Союзу								
<i>Тема 9.</i> Загальна характеристика права Європейського Союзу. Принципи права Європейського Союзу	8	2	2	4	12	2	2	8
<i>Тема 10.</i> Джерела права Європейського Союзу	10	2	2	6	10			8

<i>Тема 11.</i> Судовий захист права Європейського Союзу	8	2	2	4	14			6
<i>Разом</i>	26	6	6	14	36	2	2	22
Модуль 4. Правове регулювання відносин між Україною та Європейським Союзом								
<i>Тема 12.</i> Історія розвитку відносини між Україною та Європейським Союзом та їх нормативно-правове регулювання	8	2	2	4	10			10
<i>Тема 13.</i> Сфери співробітництва між Україною та Європейським Союзом	10	2	2	6	12			10
<i>Тема 14.</i> Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу	10	2	2	6	10			12
<i>Разом</i>	28	6	6	16	32			32
Усього годин / кредитів ECTS	120 / 4	30	30	60	120 / 4	6	4	110

5. *Форми педагогічного контролю, засоби та критерії оцінювання результатів навчання*

Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу» передбачає проведення поточного та підсумкового контролю і здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

Поточний контроль знань студентів включає:

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях із застосуванням таких засобів: усне, письмове або експрес-опитування, виконання тестових завдань, розв'язання практичних завдань або задач, захист портфоліо практики Суду справедливості ЄС, захист реферату за ініціативи студента тощо. За результатами практичних занять із кожного з чотирьох модулів розраховується середньоарифметична кількість балів (максимальна оцінка за кожен модуль – 8 балів), що включається до підсумкової оцінки знань.

Протягом семестру студенти виконують завдання для ***самостійної роботи*** (опрацювання статистичних даних установ ЄС, звітів Суду справедливості ЄС, звітів державних органів України щодо імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС; підготовка тез доповідей на науково-практичні конференції та статей; участь у moot-court з права ЄС; проходження он-лайн курсів з права ЄС; проведення дослідження (проекту) з вузької проблематики з подальшою його презентацією тощо). Робота є

індивідуальною та самостійною, а отже співавторство студентів та інші форми надання допомоги один одному не допускаються. При виконанні самостійної роботи студент зобов'язаний додержуватися правил щодо академічної доброчесності та безпосередньо недопущення плагіату. Максимальна кількість балів за самостійну роботу – 8.

Формою *підсумкового контролю* знань студентів з дисципліни є іспит. Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за іспит, становить 60 балів. Іспит складається в усній формі за білетами до іспиту. Мінімальна оцінка результатів поточного контролю та самостійної роботи, за якої студент допускається до іспиту, становить 25 балів.

Розподіл балів між формами організації освітнього процесу і видами контрольних заходів дисципліни «Право Європейського Союзу»:

Поточний контроль				Самостійна робота студентів	Підсумковий контроль	Підсумкова оцінка знань
Практичні заняття					Іспит	
Модуль № 1	Модуль № 2	Модуль № 3	Модуль № 4			
max 8	max 8	max 8	max 8	max 8	max 60	max 100

6. Критерії оцінювання результатів навчання

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному занятті (за модуль)	Max 8	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, можливі окремі несуттєві недоліки.
	6	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є окремі помилки.
	4	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	2	Мінімальні результати, достатні для отримання позитивної оцінки.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Оцінка самостійної роботи студента	Max 8	Глибоке знання проблем, пов'язаних із темою дослідження, вільне володіння матеріалом, вміння самостійно й творчо мислити, знаходити, узагальнювати, аналізувати матеріал, робити самостійні теоретичні та практичні висновки.
	7	В роботі розкрито основні положення теми, але є деякі неточності у викладанні матеріалу, теоретичні поняття недостатньо підкріплено фактичними даними.
	6	Основні положення теми розкрито, але деякі питання

		висвітлено неповно. Студент добре володіє матеріалом, але відсутня творчість та самостійність у дослідженні.
	5	Основні теоретичні питання висвітлено поверхнево, немає висновків або висновки не мають самостійного характеру; студент слабо володіє матеріалом.
	4	Основні положення теми висвітлено поверхнево, теоретичні положення не підкріплені фактичним матеріалом; немає висновків; студент слабо володіє матеріалом роботи.
	Min 0	Основні положення теми висвітлено поверхнево, з великою кількістю помилок; немає висновків; студент не володіє матеріалом роботи.
Іспит	Max 60	1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, у тому числі орієнтація в основних наукових доктринах та концепціях дисципліни. 2. Засвоєння основної та додаткової літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни та використання отриманих знань у практичній роботі.
	55	1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Засвоєння основної літератури та знайомство з додатковою літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
	50	1. Достатньо повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, за відсутності у відповіді суттєвих неточностей. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
	45	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Помилки та суттєві неточності у відповіді на іспиті за наявності знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача.
	40	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Ознайомлення з основною літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Помилки у відповіді на іспиті за наявності знань для усунення найсуттєвіших помилок за допомогою викладача.
	35	1. Прогалини в знаннях з певних частин основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної

		дисципліни. 2. Наявність помилок у відповіді на іспиті.
	Min 0	1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни.

7. Педагогічний контроль для здобувачів вищої освіти денної/заочної форми навчання

Шкала підсумкового педагогічного контролю

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу» виставляється в залікову книжку відповідно до такої шкали:

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НІОУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	2	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		0 – 34

8. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни

8.1. Нормативно-правові акти

Договір про Європейський Союз 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

Договір про функціонування Європейського Союзу 1957 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

Хартія про основоположні права Європейського Союзу 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text

Угода про партнерство і співробітництво між Україною і

Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами 1994 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>

Закон України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

8.2. Література

Основна література

1. Дайнен Д. Дедалі міцніший Союз. Курс європейської інтеграції / Пер. з англ. М. Марченко. Київ: К.І.С., 2006. 699 с.
2. Державний суверенітет в умовах європейської інтеграції : монографія / за ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка. Київ, 2012. 336 с.
3. Європейське право: Право Європейського Союзу: підручник: у трьох книгах / За ред. В. І. Муравйова. Київ: Ін Юре, 2015. 312 с.
4. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / під ред. І. В. Яковюка. Київ, 2012. 208 с.
5. Комарова Т.В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС: монографія. Харків: Право, 2018. 528 с.
6. Комарова Т.В. Юрисдикція Суду Європейського Союзу: монографія. Харків: Право, 2010. 360 с.
7. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: посіб. / за ред. Л.В. Губерського. Київ: Знання, 2009. 751 с.
8. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти): Монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. 304 с.
9. Микієвич М. М. Інституційне право Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики та безпеки: Монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 416 с.
10. Основи права Європейського Союзу : підручник; за заг. ред. Т.Л.Сироїд. Харків: Право, 2020. 590 с.
11. Петров Р. А. Транспозиция "acquis" Европейского Союза в правовые системы третьих стран : монографія. Київ : Истина, 2011. 384 с.

12. Право Європейського Союзу: основи теорії: підручник / [Т.М. Анакіна, Т.В. Комарова, О.Я. Трагнюк, І.В. Яковюк та ін.]; за заг. ред. І.В. Яковюка. Харків: Право, 2019. 360 с.
13. Право Європейського Союзу. Підручник / за редакцією Р.А. Петрова. Харків: Право, 2019. 442 с.
14. Смирнова К. В. Правове регулювання конкуренції в Європейському Союзі: теорія і практика: монографія. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Одеса : Фенікс, 2015. 429 с.
15. Тоді Ф. Нарис історії Європейського Союзу: Науково-популярне видання: англ. Київ: К.І.С., 2001. 142 с.
16. Тюшка А. Договір про конституцію для Європи: генезис, юридична природа, політична цінність: монографія. Київ: К.І.С., 2007. 228 с.
17. Хартли Т. К. Основы права европейского Сообщества [пер. с англ.]. Москва: Закон и право, ЮНИТИ, 1998. 703 с.
18. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз: монографія. Харків: Право, 2013. 760 с.

Додаткова література

1. Анакіна Т. М. Інституційна модель співробітництва України та Європейського Союзу за Угодою про асоціацію. *Форум права*. 2013. № 3. С. 14-21.
2. Анакіна Т. Порівняльно-правова характеристика Угоди про асоціацію та Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом. *Вісн. Нац. Акад. прав. наук України*. 2013. № 4 (75). С. 123-132.
3. Анакіна Т. Регулювання прав окремих вразливих груп осіб за Хартією ЄС про основоположні права: досвід для України. *Український часопис міжнародного права*. 2015. № 2. С. 41-46.
4. Бедова О. А. Контроль, моніторинг та оцінювання як процедури організаційного забезпечення адаптації законодавства України до аспис ЄС. *Національна академія державного управління при Президентові України*. 2018. N 1. С. 178-201;
5. Булгакова Д.О. Конституційна реформа Європейського Союзу за Лісабонським договором. Основні положення. *Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ*. 2010. Вип. 2(49). С. 13-22.
6. Вдовиченко О. Демократизація законодавчого процесу в Європейському Союзі. *Право і безпека*. № 4 (36). 2010. С. 23 – 26.
7. Гладенко О. Лісабонський договір 2007 р. як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. № 1 (11). С. 73-77.
8. Грицаєнко Л.Л. Європейський Союз як організація sui generis. *Публічне право*. 2011. № 1. С. 82–87. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/

- [pubpr/2011_1/grycaenko.pdf](#)
9. Грицяк І. Право та інституції Європейського Союзу: навчальний посібник. Київ, 2006. 300 с.
 10. Довгань В.М. Європейський Парламент. Правовий статус і компетенція в системі органів Європейського Союзу: Монографія. Київ, 2007. 204 с.
 11. Жовква І.І. Критерії членства СОТ, Європейського Союзу та НАТО. Інтеграційні перспективи України / за ред. В.Р. Сіденко, І.І. Жовква, Г.М. Немиря, Г.М. Перепелиця. Київ: Аналітичне дослідження, 2010. 84 с.
 12. Інституційне право Європейського Союзу / В.І. Муравйов, О.М. Шпакович, О.М. Лисенко та ін. Київ: ІнЮре, 2015. 312 с.
 13. Комарова Т. В. Роль Суду справедливості Європейського Союзу у формуванні доктрини конституціоналізації права ЄС. *Право України*. 2019. № 6. С. 69-85.
 14. Комарова Т. Взаємодія Суду справедливості Європейського Союзу з іншими судовими установами. *Право України*. 2018. 4. С. 223-232.
 15. Комарова Т.В. Суд справедливості ЄС як орган захисту основоположних прав людини. *Держава і право*. 2018. Випуск 80. С. 173-188
 16. Костюченко Я. Доктрина у праві Європейського Союзу та її відображення в правовій системі України. *Право України*. 2019. № 6. С. 86-99.
 17. Кулабухова А. В. Каталог прав громадян Європейського Союзу. *Право та інновації*. 2016. № 1. С. 270–275.
 18. Лазовські А. верховенства права Європейського Союзу у формуванні доктрини конституціоналізації права ЄС. *Право України*. 2019. № 6. С. 35-52.
 19. Луць Л. А. Генезис ідеї європейської єдності. *Актуальні проблеми політики*. 2002. Вип.13-14. С. 668-675.
 20. Макаруха З.М. Правові засади діляньсті Європейського Союзу у сфері забезпечення простору свободи, безпеки та юстиції: монографія. Львів: Астролябія, 2011. 543 с.
 21. Муравйов В. Види компетенції реформованого Європейського Союзу. *Міжнародні відносини*. 2009. № 37. С. 53-58. URL: http://papers.univ.kiev.ua/mizhnarodni_vidnosyny/articles/Types_of_the_reformed_European_Union_s_competence_16198.pdf
 22. Муравйов В.І., Смирнова К.В. Європейське право: правова категорія, наука, доктрина. *Право України*. 2011. № 4. С. 141-177.
 23. Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу: Пер. з англ. Київ: К.І.С., 2005. 446 с.
 24. Мушак Н. Б. Міжнародно-правові засади захисту та забезпечення прав людини в європейських міжнародних організаціях : монографія; під ред.

- проф. В. І. Муравйова; Нац. акад. наук України, Київ. ун-т права. – Київ : Ліра-К, 2013. 188 с.
- 25.Передерій О. С. Європейське поліцейське відомство в інституціональному механізмі Європейського Союзу: історичні передумови створення, порядок формування, компетенція. *Право і безпека: Науковий журнал*. 2010. № 2 (34). С. 34-38.
- 26.Пістракевич О. Особливості законодавчого процесу в Європейському Союзі. *Ефективність державного управління*. 2014. Вип. 39. С. 85-92.
- 27.Поглиблення відносин між ЄС та Україною: Що, чому і як?» / під редакцією М. Емерсона, В. Мовчан . Київ, 2016. 288 с.
- 28.Смирнова К.В. Аналіз еволюції відносин України з Європейським Союзом: правовий аспект. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 100. С. 132-136.
- 29.Стрельцова О.В. Конституціоналізація процесу асоціації України і Європейським Союзом: теорія та практика: монографія. Київ, 2017. 532 с.
- 30.Трагнюк О.Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2011. Вип. 22. С. 86-95.
URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3237/1/Tragniuk_86.pdf
- 31.Хоббі Ю. С. Правовий статус держав-кандидатів на вступ до Європейського Союзу: проблематика суверенітету. *Держава і право*. 2009. Вип. 44. С. 614-619.
- 32.Якименко Х. Відображення ідеї наднаціональності в історії європейської інтеграції. *Вісник Академії правових наук України*. 2008. № 1. С. 251-261.
- 33.Якименко Х. Основні підходи щодо розуміння правового статусу Європейського Союзу. *Вісник Академії правових наук України*. 2008. № 2. С. 262-272.

8.3. Інтернет-ресурси

- <http://europa.eu> — Офіційна сторінка Європейського Союзу
- <http://www.eurotreaties.com/eurotexts.html> тексти установчих договорів Європейського Союзу
- www.minjust.gov.ua/file/23491 — Консолідовані версії Лісабонського договору (українською мовою)
- <http://www.euractiv.com> — медіа портал Європейського Союзу
- <http://www.europarl.europa.eu> — офіційна сторінка Європейського Парламенту
- <http://ec.europa.eu> — офіційна сторінка Європейської Комісії
- <http://www.consilium.europa.eu> — офіційна сторінка Ради Європейського Союзу

<http://www.curia.europa.eu> — офіційна сторінка Суду справедливості Європейського Союзу

<http://www.ombudsman.europa.eu/start.faces> — офіційна сторінка Європейського Омбудсмена

<https://minjust.gov.ua/acquis-communautaire> - акти *acquis* ЄС, перекладені на українську мову

<https://pulse.eu-ua.org> – прогрес виконання Угоди про асоціацію

<http://eur-lex.europa.eu/homepage.html> - пошукова система нормативних актів ЄС

8.4. СЕНМК

Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс кафедри права Європейського Союзу. URL:

http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&task=category&id=623:kafedra-prava-yevropeiskoho-soiuzu&Itemid=151

8.5. Матеріально-технічне забезпечення навчальної дисципліни

Відкритий доступ до он-лайн ресурсів Oxford University Press, до Інформаційно-правових систем ЛІГА:ЗАКОН (Система ГРАНД та Система аналізу судових рішень VERDICTUM).

Доступ можливий у залі правової інформації Навчально-бібліотечного комплексу (вул. Пушкінська 84-А, 3 поверх).